

การอภิปรายผลการศึกษาวิจัย

บทนี้ผู้วิจัยนำเสนอสาระสำคัญของสรุปผลการศึกษา การอภิปรายผล ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังมีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

สรุปผลการศึกษาวิจัย

1. วัตถุประสงค์

การวิจัยเรื่องสภาพการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1.1 เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง

1.2 เพื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง

1.3 เพื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่ตั้งและขนาดของโรงเรียนต่างกัน

1.4 เพื่อรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง

2. สมมติฐาน

การวิจัยเรื่องสภาพการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานไว้ดังนี้

2.1 สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครู แตกต่างกัน

2.2 สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน แตกต่างกัน

2.3 สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน แตกต่างกัน

2.4 สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีที่ตั้งต่างกัน แตกต่างกัน

2.5 สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน แตกต่างกัน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้รับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 248 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน 124 คนและครูผู้รับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อม 124 คน จากประชากรผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้รับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาทั้งหมด 327 โรงเรียน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน 327 คน และครูผู้รับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อม 327 คน รวม 654 คน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2539 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามานะ (Yamane) แล้วจึงสุ่มแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ตามขนาดของโรงเรียนในแต่ละอำเภอ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 43 ข้อ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-Ended Form)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้ นำหนังสือจากภาควิชาการบริหารการศึกษา ถึงสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรังเพื่อขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดตรัง ในการประสานงานไปยังสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปยังสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอเพื่อส่งไปยังโรงเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดให้ โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่งแบบสอบถามคืนภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับแบบสอบถาม หลังจากนั้นผู้วิจัยไปรับแบบสอบถามคืนจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ด้วยตนเอง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ (Statistical Package for the Social Science/Personal Computer Plus) เพื่อหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าทดสอบที ค่าทดสอบเอฟ และการทดสอบเปรียบเทียบพหุคูณตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' Method)

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยโดยสรุปมีดังนี้

4.1 ผลการศึกษาสภาพสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรังโดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านการพัฒนาอาคารสถานที่ ($\bar{X} = 4.11$) และด้านการเป็นผู้นำและร่วมมือกับชุมชนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$) นอกจากนั้นมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางโดยการปฏิบัติงานด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่นมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 2.61$)

4.2 ผลการเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง พบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

4.3 ผลการเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่ำกว่า 9 ปี, ตั้งแต่ 9-16 ปีและมากกว่า 16 ปี ขึ้นไป พบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ต่ำกว่า 9 ปี, ตั้งแต่ 9-16 ปีและมากกว่า 16 ปี ขึ้นไป โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

4.4 ผลการเปรียบเทียบสภาพการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่ำกว่า 9 ปี, ตั้งแต่ 9-16 ปีและมากกว่า 16 ปี ขึ้นไป พบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ต่ำกว่า 9 ปี, ตั้งแต่ 9-16 ปีและมากกว่า 16 ปี ขึ้นไป โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

4.5 ผลการเปรียบเทียบสภาพการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลและอยู่นอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล พบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลและอยู่นอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

4.6 ผลการเปรียบเทียบสภาพการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ พบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ เมื่อเปรียบเทียบพบคุณ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่กับขนาดเล็กมีทัศนะต่อสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาแตกต่างกัน โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่เห็นว่ามี การปฏิบัติมากกว่า และผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางกับขนาดเล็กมีทัศนะต่อสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาแตกต่างกัน โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางเห็นว่ามี การปฏิบัติมากกว่า

4.7 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง มีปัญหาและข้อเสนอแนะทั้ง 5 ด้าน ดังนี้

4.7.1 ปัญหาการสนับสนุนและพัฒนาบุคลากร ได้แก่ บุคลากรขาดความรู้และขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ไม่ค่อยให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรม ไม่ค่อยมีเวลาในการจัดกิจกรรม โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ บุคลากรครู เอกสาร ข่าวสารข้อมูล ไม่มีแผนงาน โครงการที่ชัดเจน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ค่อยให้การสนับสนุน โดยมีข้อเสนอแนะ ได้แก่ รัฐควรจัดให้มีการอบรม สัมมนาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่บุคลากรของโรงเรียน จัดบุคลากรครูให้เพียงพอ จัดสรรงบประมาณเพื่อการค้าเงินงานด้านนี้โดยเฉพาะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนจัดส่งข่าวสาร ข้อมูล เอกสารที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้แก่โรงเรียน ควรมีการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และโรงเรียนควรมีแผนงาน โครงการและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้

4.7.2 ปัญหาการพัฒนาอาคารสถานที่ ได้แก่ โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวก อาคารเรียนมีไม่เพียงพอ เก้าและข้าวสุก พื้นที่ของโรงเรียนมีจำกัด ขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภคหน้าแล้ง และขาดการวางแผนในการปลูกสร้างอาคาร โดยมีข้อเสนอแนะ ได้แก่ รัฐควรจัดสรรงบประมาณแก่โรงเรียน

จัดสรรวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอ โรงเรียนควรมีการวางแผนการปลูกสร้างอาคารอย่างมีระบบ และการปรับปรุงระบบการใช้น้ำและจัดหาแหล่งน้ำให้เพียงพอกับความต้องการ

4.7.3 ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ โรงเรียนขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการสอน เอกสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม บุคลากรไม่ค่อยมีเวลา ไม่ค่อยให้ความสำคัญร่วมมือและให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หลักสูตรไม่มีขอบข่ายวิชาสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน โดยมีข้อเสนอแนะ ได้แก่ โรงเรียนควรจัดงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะ จัดให้มีวัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จัดให้มีกิจกรรมนิเทศภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมโดยเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง จัดให้มีบุคลากรครูสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ หลักสูตรควรกำหนดวิชาสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน

4.7.4 ปัญหาการเป็นผู้นำและร่วมมือกับชุมชน ได้แก่ ชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับโรงเรียน โรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและจริงจัง ขาดแคลนงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะ โดยมีข้อเสนอแนะ ได้แก่ โรงเรียนควรจัดประชุมชี้แจง ขอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง จัดให้มีงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะและทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

4.7.5 ปัญหาการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ได้แก่ หน่วยงานอื่นไม่ค่อยให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือกับโรงเรียน โรงเรียนขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น บุคลากรไม่มีเวลาในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ขาดผู้นำในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น โดยมีข้อเสนอแนะ ได้แก่ โรงเรียนควรจัดประชุมทำความเข้าใจร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการกำหนดแผนงานที่ชัดเจน จัดงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดวิทยากรมาให้ความรู้แก่บุคลากรในโรงเรียน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลนำเสนอตามวัตถุประสงค์และสมมติฐาน ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตัง

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตัง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุมศักดิ์ อินทวิรัช (2536 : 86) พบว่า การปฏิบัติงานความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชน ที่ส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏดังนี้

1.1 ด้านการสนับสนุนและพัฒนาบุคลากร โรงเรียนประถมศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ สิริวิรัตน์ เกษประทุม (2533 : 17) กล่าวว่า ครูผู้สอนสิ่งแวดล้อมศึกษายังไม่ค่อยได้รับการอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร ที่สำคัญคือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร การวางแผน การงบประมาณ ตลอดจนการติดตามผลและประเมินผลในด้านสิ่งแวดล้อม ยังขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ทำให้มองไม่เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงควรจัดฝึกอบรมครู ผู้บริหารให้มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติงานด้านนี้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจาก บุคลากรครูและผู้บริหารโรงเรียนไม่ค่อยให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และมีภารกิจด้านอื่นต้องรับผิดชอบมากอยู่แล้ว รวมทั้งไม่ค่อยมีการจัดฝึกอบรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูเท่าที่ควร ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและโรงเรียน ควรให้ความสำคัญและร่วมมืออย่างจริงจังในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 ด้านการพัฒนาอาคารสถานที่ โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ ชวลิต พุทวงศ์ (2528 : 25) กล่าวว่า โรงเรียนมุ่งจัดสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมกว่าด้านอื่น ๆ เช่น เน้นการปลูกสร้างอาคาร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การจัดสิ่งแวดล้อมควรเน้นสิ่งแวดล้อมที่นำอยู่ทั้งสถานที่และบรรยากาศ ดังที่ วินัย วีระวัฒนานนท์ (2538 : 136) กล่าวว่า โรงเรียนควรมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยจัดสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นอาคารเรียน อาคารประกอบ ทางเท้า ที่ทิ้งขยะ ให้เหมาะสมกับการใช้สอย รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมธรรมชาติในโรงเรียน เช่น การจัดสวนหย่อม ปลูกหญ้า ต้นไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดความผูกพันต่อโรงเรียน ช่วยสร้างนิสัยที่ดีแก่ผู้เรียนและเสริมสร้างบรรยากาศดีในโรงเรียน

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติงานด้านนี้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปฏิบัติงานด้านนี้เห็นผลเป็นรูปธรรมกว่าด้านอื่น ๆ และโรงเรียนส่วนใหญ่ก็ได้มีการปฏิบัติงานที่สอดคล้องอยู่แล้วในการปฏิบัติภารกิจงานอาคารสถานที่ของโรงเรียนโดยมีครูผู้รับผิดชอบด้านนี้อยู่โดยตรง อย่างไรก็ตามโรงเรียนควรมีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาและปรับปรุงให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

1.3 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2539 : 1) ที่นำแนวคิดของ ดร. กมล ภูประเสริฐ ที่ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ยังเป็นการบรรยายในห้องเรียน ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากจินตนาการเท่านั้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้เด็กได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมากขึ้น เพราะการศึกษาจากตำราเพียงอย่างเดียวไม่สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้ ซึ่ง วินัย วีระวัฒนานนท์ (2538 : 137) ได้กล่าวในลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่า โรงเรียนควรส่งเสริมให้มีการทำแผนการสอนทั้งวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษาโดยตรงและวิชาอื่น ๆ เพื่อให้การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีผลในการสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติงานด้านนี้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก บุคลากรครูไม่ค่อยมีความรู้ ความเข้าใจ และขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรกำหนดไว้ในลักษณะของทุกหัวข้อเท่าเทียมกัน ทำให้ครูไม่ทราบว่าจะเน้นจุดใดเป็นพิเศษ และโรงเรียนส่วนใหญ่ขาดแคลนสื่อการเรียน

การสอนด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา ดังนั้นการที่จะทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและโรงเรียน ควรร่วมมือกันแก้ไขและปรับปรุงในส่วนที่เป็นจุดบกพร่องดังกล่าว รวมทั้งมีการติดตามการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

1.4 ด้านการเป็นผู้นำและร่วมมือกับชุมชน โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุมศักดิ์ อินทร์วิเศษ (2538 : 87) พบว่า การร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และผลการวิจัยของ เสาวนิตย์ ทองมุน (2536 : 121) พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการเตรียมบุคลากรเพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในวันสำคัญต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ วิญญู วีระวัฒนานนท์ (2538 : 137) กล่าวว่า โรงเรียนควรแสดงบทบาทเป็นผู้นำในเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาให้แก่ชุมชน และร่วมมือกับชุมชนในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน เช่น การปลูกต้นไม้ริมถนน เป็นต้น

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติงานด้านนี้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอยู่แล้วและมีความรู้รับผิดชอบโดยตรง อย่างไรก็ตามการที่จะทำให้การปฏิบัติงานด้านนี้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนนับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีและร่วมมือกันอย่างจริงจัง

1.5 ด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่น โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุมศักดิ์ อินทร์วิเศษ (2538 : 88) พบว่าการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น โรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากครูมีภารกิจด้านการสอนและต้องรับผิดชอบงานอื่น ๆ ในโรงเรียน จึงทำให้ไม่ค่อยมีเวลาในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติงานด้านนี้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้น ในการพัฒนาและปรับปรุงการปฏิบัติงานด้านนี้ ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญ มีความเป็นผู้นำ เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อความร่วมมือระหว่างกันในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและชุมชน

2. เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครู

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครู ไม่แตกต่างกัน ทั้งโดยรวม และรายด้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของบราวน์ (Brown, 1989 : 1752-A) พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเห็นไปในแนวเดียวกันว่าครูไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมเพื่อจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างเพียงพอ และงานวิจัยของ จลอม พลายสังข์ (2537 : 98) พบว่า ทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเห็นด้วยในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในระดับมาก

จากผลการวิจัยที่ปรากฏดังกล่าว น่าจะมีสาเหตุมาจากผู้บริหารโรงเรียนและครู ผู้รับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมมีแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนภายใต้กรอบนโยบาย และแนวปฏิบัติเดียวกัน ตามแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ประกอบกับการที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ ไม่ค่อยให้ความสำคัญและมีความตระหนัก เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนเท่าที่ควร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะโรงเรียนประถมศึกษายังไม่ประสบกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และชัดเจน รวมทั้งขาดการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานจากหน่วยงานบังคับบัญชาอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ทำให้การดำเนินงานด้านนี้เป็นไปตามสภาพ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนกับครู ไม่แตกต่างกัน

3. เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ที่ตั้งและขนาดของโรงเรียนต่างกัน ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

3.1 เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ต่ำกว่า 9 ปี,

ตั้งแต่ 9-16 ปี และมากกว่า 16 ปี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเพิกำหนดนโยบายเพื่อใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม เมื่อปีงบประมาณ 2534 ทำให้การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร สอดคล้องกับ ศิริวิรัตน์ เกษประทุม (2533 : 16) ที่กล่าวว่าบุคลากรเกี่ยวกับการบริหาร การวางแผน การงบประมาณ ตลอดจนการติดตามและประเมินผลในด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่งขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ทำให้มองไม่เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะระบบการบริหารที่ขาดเอกภาพในการบริหารซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับเขต จังหวัด อำเภอ และโรงเรียน

จากผลการวิจัยที่ปรากฏดังกล่าว น่าจะมีสาเหตุมาจากผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจหลักในการบริหารโรงเรียน ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารโรงเรียนจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้งโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ขาดแคลน บุคลากรและงบประมาณ ทำให้โรงเรียนดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมตามสภาพ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน ไม่แตกต่างกัน

3.2 เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่ำกว่า 9 ปี ตั้งแต่ 9-16 ปี และมากกว่า 16 ปี ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แต่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไชยศรัย สวรรณโพธิ์ (2530 : บทคัดย่อ) พบว่า ครูผู้สอนกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และครูผู้สอนกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่มีอายุราชการต่างกัน มีเจตคติต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน และผลการวิจัยของ อุษษา ขำประยูร (2524 : 127) พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่างกันมีความเห็นเกี่ยวกับจุดประสงค์ หลักสูตร เนื้อหา การเรียนการสอน การประเมินผลและการบริหารหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยที่ปรากฏดังกล่าว น่าจะมีสาเหตุมาจากครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้เป็นครูที่รับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา จึงมีกรอบในการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมเหมือนกัน ประกอบกับในสภาพที่เป็นอยู่จริงครูที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่คือครูฝ่ายอาคารสถานที่ ซึ่งมักจะเน้นการปฏิบัติงานด้านอาคารสถานที่มากกว่าด้านอื่น ๆ และมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณสนับสนุนเพื่อดำเนินงาน ตลอดจนไม่ค่อยมีความรู้และขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษาจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน ไม่แตกต่างกัน

3.3 เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีที่ตั้งต่างกัน ผลการวิจัย พบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลและอยู่นอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ แต่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุมศักดิ์ อินทวิวัชร (2536 : 91) พบว่า การปฏิบัติงานความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชนที่ส่งเสริมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทั้งสภาพชุมชนเมืองและสภาพชุมชนชนบทไม่มีความแตกต่างกัน

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน และปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบนโยบายและแนวปฏิบัติเดียวกัน ตามแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งโรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณ บุคลากร ตลอดจนขาดการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องและจริงจังของหน่วยงานบังคับบัญชา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีที่ตั้งต่างกัน ไม่แตกต่างกัน

3.4 เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิพนธ์ อักษรนำ (2537 : 13) พบว่า สภาพการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาโรงเรียนขนาดใหญ่มีการปฏิบัติงานมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็กทุกด้าน เวียงตามลำดับ

ทั้งนี้เนื่องจากขนาดของโรงเรียนต่างกันมีผลทำให้สภาพโรงเรียนแตกต่างกัน โดยเฉพาะทรัพยากรในการบริหาร เช่น จำนวนบุคลากรครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณและอาคารสถานที่ ซึ่งในการจัดสรรงบประมาณนั้น สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดได้ยึดจำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาจัดสรร ทำให้โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ งบประมาณและอาคารไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนมีความพร้อมในการปฏิบัติงานต่างกัน จึงทำให้สภาพการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน แตกต่างกัน

4. รวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ปัญหาการสนับสนุนและพัฒนาบุคลากร ได้แก่ บุคลากรขาดความรู้และขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ไม่ค่อยให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรม ไม่ค่อยมีเวลาในการจัดกิจกรรม โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ ขาดแคลนบุคลากรครู ขาดเอกสาร ข่าวสารข้อมูล ไม่มีแผนงาน โครงการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ค่อยให้การสนับสนุน

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ รัฐควรจัดให้มีการอบรม สัมมนาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่บุคลากรของโรงเรียน จัดสรรงบประมาณเพื่อการดำเนินงานด้านนี้โดยเฉพาะ จัดบุคลากร

ครูให้เพียงพอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของควรให้การสนับสนุนจัดส่งข่าวสาร ข้อมูล เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมให้แก่โรงเรียน ควรมีการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และโรงเรียนควรมีแผนงาน โครงการและดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้

4.2 ปัญหาการพัฒนาอาคารสถานที่ ได้แก่ โรงเรียนขาดแคลนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวก อาคารเรียนมีไม่เพียงพอ เก้าและข้าวรด พื้นที่ของโรงเรียนมีจำกัด ขาดแคลนน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภคหน้าแล้ง และขาดการวางแผนในการปลูกสร้างอาคาร

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ รัฐควรจัดสรรงบประมาณแก่โรงเรียน จัดสรรวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอ โรงเรียนควรมีการวางแผนการปลูกสร้างอาคารอย่างมีระบบ และการปรับปรุงระบบการใช้น้ำและจัดหาแหล่งน้ำให้เพียงพอกับความต้องการ

4.3 ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ โรงเรียนขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการสอน เอกสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นแต่ด้านวิชาการ บุคลากรไม่ค่อยมีเวลา ไม่ค่อยให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หลักสูตรไม่มีขอบข่ายวิชาสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ โรงเรียนควรจัดงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะ จัดให้มี วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จัดให้มีกิจกรรมนิเทศภายใน โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง จัดกิจกรรมโดยเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง จัดให้มีบุคลากรครู สิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ หลักสูตรควรกำหนดวิชาสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน

4.4 ปัญหาการเป็นผู้นำและร่วมมือกับชุมชน ได้แก่ ชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจ และให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับโรงเรียน โรงเรียนขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและจริงจัง ขาดแคลนงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะ

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ โรงเรียนควรจัดประชุมชี้แจง อบรมให้ความรู้แก่ประชาชน ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง จัดให้มีงบประมาณเพื่อการนี้โดยเฉพาะและการให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

4.5 ปัญหาการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ได้แก่ หน่วยงานอื่นไม่ค่อยให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือกับโรงเรียน โรงเรียนขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น บุคลากรของโรงเรียนไม่มีเวลาในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น และขาดผู้นำในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ โรงเรียนควรจัดประชุมทำความเข้าใจร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการกำหนดแผนงานที่ชัดเจน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดวิทยากรมาให้ความรู้แก่บุคลากรในโรงเรียน และโรงเรียนควรจัดงบประมาณเพื่อการทำนี้โดยเฉพาะ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องสภาพการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตรัง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 โรงเรียนประถมศึกษาควรมีการกำหนดนโยบายและวางแผนการบริหารงานสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจนในแต่ละปีการศึกษา

1.2 โรงเรียนประถมศึกษาควรปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้ง 5 ด้านอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ไม่เน้นเฉพาะการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาอาคารสถานที่และการเป็นผู้นำและร่วมมือกับชุมชนเท่านั้น แต่ควรปรับปรุงการปฏิบัติงานด้านการสนับสนุนและพัฒนาบุคลากร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและโดยเฉพาะด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่นให้มีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่

1.3 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดควรมีการชี้แจงให้ทราบถึงนโยบายการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนแก่ผู้บริหารโรงเรียนให้ทราบถึงจุดเน้น และแนวปฏิบัติในการดำเนินงานอย่างชัดเจน

1.4 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดควรให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมแก่โรงเรียนประถมศึกษาในด้าน

งบประมาณ การจัดการฝึกอบรมพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนและครูให้มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

1.5 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดควรมีการกำหนดนโยบาย แผนงานและโครงการที่ชัดเจนเกี่ยวกับบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมในแต่ละปีการศึกษาและในระยะยาว เช่น การมีโครงการประกวดโรงเรียนที่ปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้ดีเด่นในระดับกลุ่มโรงเรียน ระดับอำเภอและระดับจังหวัด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยลักษณะนี้ในจังหวัดอื่นและอาจเพิ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นศึกษานิเทศก์ที่รับผิดชอบงานพัฒนากระบวนการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ครู อาจารย์ ที่ไม่ได้รับผิดชอบโครงการสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน

2.2 ควรศึกษาการจัดรูปแบบการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

2.3 ควรทำวิจัยศึกษาองค์ประกอบที่ส่งผลให้โรงเรียนมีการปฏิบัติงานอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ